

**Bu** tarixi şəhəri dahi şair Nizami Gəncəvi 1200-1203-cü illər arasında yazdığı, beşinci və sonuncu poemasında - "İskəndərnamədə" belə tərif edirdi:

*Bərdə nə gözəldir, necə qəşəngdir,  
Yazı da, qışı da güldür, çiçəkdir.  
İyulda dağlara lalələr səpər,  
Qışını baharın nəsimi öpər.*

Bərdə həmin ölməz əsər yazılana qədər də məşhur və tarixi zəngin şəhərlərdən biri idi. Mənbələrə əsaslanan araşdırıcılar bu şəhərin eramızdan əvvəl 4-5-ci əsrlərdən inkişaf etdiyini qeyd ediblər. 1500 il əvvəl Bərdə Qafqazın ən böyük şəhərindən biri sayılırdı. Tədqiqatçılar bu şəhərin Azərbaycan ərazisindəki Albaniya dövlətinin iri yaşayış məntəqəsi hesab edildiyini bildiriblər. Bərdə Qəbələ şəhərindən sonra Azərbaycanın (Qafqaz

Albaniyasının) ikinci paytaxtı olub.

Tədqiqatlara görə, Bərdədə qədim alban tayfaları məskunlaşmışlar. Şəhərin xarabalıqları altından aşkarlanan ayrı-ayrı əsrlərə aid sənətkarlıq nümunələri, evlərin, ocaq yerlərinin, quyuların, təndirlərin qalıqları da onun qədimliyini göstərir.

Məlumatla görə, VII-IX əsrlərdə Bərdənin ətrafına çəkilmiş möhkəm və möhtəşəm qala divarları şəhərin əhalisini ciddi təhlükələrdən qoruyubdu. Qala divarlarının demirdən böyük darvazaları olub.

IX-XII yüzilliklər Bərdənin ən çox inkişaf etdiyi dövrlərindən sayılır. Tədqiqatçılar həmin əsrlərdə bu şəhərin Azərbaycanın həm inzibati və dini, həm də iqtisadi mərkəzinə çevrildiyini qeyd ediblər. O da məlumdur ki, bir sıra səbəblərdən dəfələrlə yerini dəyişməli olmuş Bərdə sakinləri XII-XIII əsrlərdən sonra hazırda yerləşdiyi ərazidə məskunlaşblar.



Bərdədə XIV əsrdə tikilmiş iki qülləvari türbədən biri indiyədək qalır. Azərbaycan tarixinin, mədəni irsinin zənginliyinin nümunələrindən olan bu abidə Nüşabə qalası, Bərdə türbəsi və "Allah-Allah" türbəsi adları ilə də tanınır. Türbə

1322-ci ildə inşa olunub. Yeraltı və yerüstü hissələrdən ibarətdir. Yeraltı hissəsi sərdabə, yerüstü hissəsi isə xatirə abidəsidir. Türbənin ətrafında daha qədim tarixə malik Torpaqqala adlı müdafiə divarları qalmaqdadır.

# Bərdə türbəsi

Tədqiqatçılar bu türbəyə XIX əsrdən maraq göstəriblər. Məşhur şərqşünas Xanikov 1848-ci ildə Bərdəyə gələrkən abidənin üzərindəki kitabələri oxuyub. 1861-ci ildə Bərdədə olmuş akademik Dorn tərəfindən həmin kitabələr və Bərdə türbəsinin təsviri nəşr edilib.

Kitabədə "Əməli Əhməd bin Eyyub əl-Hafiz Əlbənnayi ən-Naxçıvani" yazılıb. Tədqiqatçılar qeyd ediblər ki, Bərdə türbəsinə bu kitabə Naxçıvan memarlarının hələ XIV əsrdə möhtəşəm binalar inşa etmək üçün başqa şəhərlərə də dəvət olunduqlarını göstərir. Eyni zamanda bu məlumat Naxçıvan memarlıq məktəbi ənənələrinin davam etdiyini təsdiqləyir. Qeyd edək ki, XIV əsrin birinci yarısında Bərdədə inşa edilmiş bu türbə Qarabağlardakı

türbənin ən yaxın oxşarı hesab edilir.

Son dərəcə qiymətli bir sənət nümunəsi kimi dəyərləndirilən Bərdə türbəsinin qorunmasına, təəssüf ki, uzun illər laqeyd yanaşılıb. Yalnız 1960-cı illərdə türbənin bərpasına başlanılıb. Ancaq bərpa işləri yalnız aparıldığından abidəyə böyük zərər vurulub. Nəticədə türbənin görkəmi dəyişib, kitabələr silinib, üzərinə qoyulan ağır beton konstruksiya isə çatların əmələ gəlməsinə səbəb olub.

2012-ci ildə Bərdə türbəsinin yenidən bərpasına başlanılıb. Türbənin betondan quraşdırılmış qəzalı günbəzi tam sökülərək yenidən hörülüb, kaşılı kərpiclə üzlənib. Kitabələr Quranın Ayətül-kürsi surəsi və kufi əlifbası ilə bərpa edilib. Divardakı çatlar

tam regenerasiya olunub. Türbədəki sərdabənin pilləkəni şüşə örtüklə bağlanıb, orada mərmər sənduqə quraşdırılıb və digər işlər həyata keçirilib. Türbənin yerləşdiyi iki hektar ərazini əhatə edən Torpaqqala divarları da bərpa olunub.

Bərpa işləri Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi yanında Mədəni irsin qorunması, inkişafı və bərpası üzrə Dövlət Xidmətinin sifarişilə "Azərbərpa" Elmi-Tədqiqat Layihə İnstitutu tərəfindən həyata keçirilib. Yenidənqurma işləri 2018-ci ildə tam başa çatdırılıb. Həmin il mart 25-də türbənin yenidən açılışı olub.

*Zöhrə FƏRƏCOVA,  
"Azərbaycan"*